

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ШЛЯХОМ УПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

GREENING OF AGRICULTURAL PRODUCTION THROUGH THE INTRODUCTION OF THE CONCEPT OF GREEN ECONOMY IN UKRAINE

Покальчук М.Ю., к.ю.н.,
асистент кафедри земельного та аграрного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Швая С.В., студентка IV курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена екологізації аграрного виробництва шляхом упровадження концепції зеленої економіки в Україні. Адже із часів здобуття незалежності Україна розвивала аграрне виробництво і залишала поза увагою забруднення навколишнього середовища токсичними речовинами, виснаження природних ресурсів, утворення повітряних та водних ерозій ґрунтів, зміну клімату та розвиток глобального потепління. Нехтування вирішенням даних проблем уже в найближчому майбутньому може призвести до екологічної та продовольчої кризи, які вже визнані міжнародною спільнотою глобальними проблемами, які загрожують знищенням людини як біологічної істоти. Ми вважаємо, що подальший розвиток аграрного виробництва в Україні неможливий без кардинальних змін в екологічній сфері та переосмислення ролі економічних і екологічних пріоритетів, адже дана бездіяльність нині буде коштувати життя та продовольчої безпеки прийдешнім поколінням.

Крім того, екологізація аграрного виробництва виступає невід'ємною частиною реалізації концепції сталого розвитку України, здійснення якої в наших реаліях можливе лише шляхом активних дій аграрних підприємств у напрямі екологізації та модернізації виробництва для створення якісно нового й інноваційного рівня господарської діяльності, де перевага буде віддаватися екологічно безпечному розвитку аграрного виробництва та зростанню економіки екологічно невиснажливими способами. Саме тому проблема переходу аграрних підприємств на екологічний вектор розвитку є актуальною і становить основу концепції сталого розвитку економіки України. Також актуальність здійснення екологізації аграрного виробництва пов'язана із процесами євроінтеграції та наявністю міжнародних стандартів, які повинні бути обов'язково дотримані виробниками сільськогосподарської продукції для доступу українських товарів на міжнародний ринок.

Ключові слова: зелена економіка, концепція сталого розвитку, аграрне виробництво, органічне аграрне виробництво, зелені технології, екологізація.

The article is devoted to the greening of agricultural production through the introduction of the concept of green economy in Ukraine. After all, since independence, Ukraine has developed agricultural production without paying attention to pollution by toxic substances, depletion of natural resources, the formation of air and water soil erosion, climate change and the development of global warming. Failure to address these issues in the near future could lead to environmental and food crises, which are already recognized by the international community as global problems that threaten the destruction of man as a biological being. We believe that further development of agricultural production in Ukraine is not possible without radical changes in the environmental sphere and rethinking the role of economic and environmental priorities, because this inaction today will cost the lives and food security of future generations.

In addition, the greening of agricultural production is an integral part of the concept of sustainable development of Ukraine, the implementation of which in our reality is possible only through active actions of agricultural enterprises in the direction of greening and modernization of production to create a qualitatively new and innovative level of economic activity. safe development of agricultural production and economic growth in environmentally friendly ways. That is why the problem of transition of agricultural enterprises to the ecological vector of development is relevant and forms the basis of the concept of sustainable development of Ukraine's economy. Also, the urgency of greening agricultural production is associated with the processes of European integration and the presence of certain international standards that must be met by agricultural producers for access to Ukrainian goods on the international market.

Key words: green economy, concept of sustainable development, agricultural production, organic agricultural production, green technologies, greening.

Всесвітня комісія Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) із навколишнього середовища та розвитку визначила, що сталий розвиток є сукупністю дій, які задовольняють потреби нинішнього покоління і не ставлять під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольнити їхні власні потреби. Тобто стратегія сталого розвитку розглядається як передумова довгострокового прогресу й існування людства, який повинен супроводжуватися збільшенням капіталу та поліпшенням екологічних умов. Крім того, стратегія сталого розвитку аграрного виробництва передбачає існування оптимального балансу між економічною, соціальною й екологічною сферами. Саме тому нині існує необхідність у переосмисленні ролі економічних та екологічних пріоритетів, де перевага має віддаватися екологічно безпечному розвитку аграрного виробництва [2, с. 37].

Дослідженню проблематики екологізації аграрного виробництва присвячено багато уваги науковців, що свідчить про її актуальність. Зокрема, вказану тему досліджу-

вали такі відомі вчені, як: М.В. Шульга, А.П. Гетьман, А.К. Соколова, Т.О. Бондур, Н.С. Макарова, А.С. Малиновський, О.О. Прутська, О.Л. Попова, А.Я. Сохнич, А.М. Третяк та інші. Незважаючи на наявність здобутків учених, усе ще потребує вивчення питання екологізації аграрного виробництва шляхом упровадження міжнародних тенденцій зеленої економіки.

Однією з основних складових частин стратегії сталого розвитку є концепція зеленої економіки, яка популярна серед національних урядів багатьох країн та широко підтримана міжнародними організаціями, ООН і Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) розглядають зелену економіку як подальшу трансформацію й уточнення концепції сталого розвитку, що ґрунтується на принципах взаємодії суспільства і природи та передбачає гармонізацію економічного, соціального розвитку та збереження довкілля [1, с. 9]. Науковці вважають, що основною метою переходу до зеленої економіки є забезпечення економічного зростання й інвестицій

за одночасного підвищення якості навколишнього середовища й соціальної інтеграції [3].

Варто зазначити, що Програма ООН із довкілля (далі – ЮНЕП) розробила ініціативу, яка спрямована допомогти урядам у формуванні й реалізації політики та процесів зеленої економіки, зокрема в «чистих» технологіях, відновлюваній енергетиці, водопостачанні, транспорті, управлінні відходами, зеленому будівництві, органічному сільському господарстві. Причому ЮНЕП зазначило, що екологізація аграрного виробництва є основою концепції зеленої економіки, адже воно впливає на різні, пов'язані зі сталим розвитком, сфери життя [4, с. 39].

У 2012 р. учасники Конференції Ріо + 20, де були присутні представники України, визнали «необхідність сприяння, розширення і підтримки більш стійкого сільського господарства, включаючи землеробство, тваринництво, лісництво, рибальство та аквакультуру, яке дає змогу підвищувати рівень продовольчої безпеки та викоринювати голод і є економічно життєздатним, забезпечувати водночас збереження земельних і водних ресурсів, рослин та зоогенетичних ресурсів, біологічного різноманіття й екосистем, а також підвищувати ступінь стійкості до змін клімату та стихійних лих» [5, с. 28].

Очевидним є те, що Україна, як і більшість країн світу, підтримує стратегію сталого розвитку та концепцію зеленої економіки в аграрному виробництві, проте на практиці ми цього не помічаємо, адже для впровадження рекомендацій міжнародних організацій Україні необхідно провести цілу низку якісних та ефективних реформ, які будуть стосуватися напрямів оновлення структури виробництва, переходу на відновлювальні джерела енергії, впровадження зелених технологій, раціонального підходу до використання ресурсів та інноваційного розвитку аграрного виробництва.

Ми вважаємо, що одним із напрямів реалізації концепції зеленої економіки в аграрному секторі є органічне аграрне виробництво, результативність якого полягає в ефективності сільськогосподарського виробництва за одночасного зниження антропогенного впливу на навколишнє середовище і природні ресурси. Керівним принципом для органічного сільського господарства є використання матеріалів і технологій, які покращують екологічну рівновагу у природних системах та сприяють створенню стійких і збалансованих агроекосистем [6].

Органічне аграрне виробництво давно популярне та підтримується національними урядами закордонних країн. Так, за споживанням органічних продуктів харчування на душу населення світовим лідером є Швейцарія, кожний житель якої в середньому витрачає на них 117 доларів на рік, до неї наближається Данія із сумою в 73 долари на рік. Важливим аспектом розвитку органічного аграрного виробництва є відведення спеціальних земельних площ для цього та відкриття ринку збуту даних товарів. Наприклад, у Європі спостерігається тенденція до збільшення кожного року земель, які відводяться під органічне сільське господарство (зараз у Європі відведено понад 5,1 млн га). Збільшення частки земель, переведених під органічне землеробство, у Європі відбувалося завдяки розпочатій у 1993 р. загальній політиці ЄС щодо підтримки фермерів у перші роки після переходу від звичайного до органічного агровиробництва. Також у Європейському Союзі діє Директива ЄС 2092/91, яка визначила загальні межі та принципи органічного сільського господарства, вимоги до виробництва сільськогосподарської продукції, її перероблення й виготовлення харчових продуктів, ознаки й маркування органічної продукції та відкрила ринок органічної продукції для імпорту із третіх країн. В Україні органічне аграрне виробництво є досить перспективним напрямом, адже за даними Федерації органічного руху України, на початок 2017 р. в Україні був сертифікований

лише 181 виробник органічної сільгосппродукції. Маркувати свою продукцію як органічну в Україні можуть виробники, які одержали відповідний сертифікат. А під органічними культурами зайнято приблизно 1% усіх сільськогосподарських земель країни із майже третини придатних для цих цілей, на яких вирощуються переважно зернові й олійні [1, с. 71]. Також необхідне нормотворче врегулювання даної сфери, адже Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.», який зазначає основні напрями екологічної політики (стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища, гарантування екологічно безпечного природного середовища передусім для життя і здоров'я населення, а також упровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем), не виділяє як окремий напрям державної політики розвиток органічного аграрного виробництва [7]. Крім того, ми вважаємо, що уряд повинен активізувати процес розвитку органічного аграрного виробництва, розробити стратегію на зразок чинних у закордонних країнах. Дана стратегія повинна включати створення різноманітних заходів та семінарів для підвищення обізнаності населення та виробників щодо розуміння головних ознак й особливостей органічних технологій, переваг їх використання та можливих проблем під час запровадження; створення інституту заохочення та підтримки розвитку органічного виробництва шляхом надання різноманітних кредитів, субсидій та податкових пільг; створення ефективної національної системи сертифікації та контролю органічних господарств і виробленої ними продукції; розроблення державної підтримки забезпечення доступу на зовнішні ринки органічної продукції.

Варто зазначити, що ще одним перспективним напрямом реалізації концепції зеленої економіки в аграрному виробництві є впровадження новітніх зелених технологій у практику аграрного виробництва поряд з інструментарієм ресурсно-ефективного та більш чистого виробництва. Дані технології дозволять забезпечити істотне підвищення продуктивності праці та рентабельності за зменшення витрат енергії, матеріалів, а отже, й негативного впливу на довкілля [1, с. 75]. До таких технологій належить перехід на використання відновлювальних джерел енергії, підвищення енергоефективності споруд, модернізація системи транспортного сполучення шляхом підтримки і розвитку залізничного та водного транспорту, зменшення викидів вуглекислого газу й ефективного переробка відходів. Підтримати попит на зелені технології можна шляхом державних закупівель, розвитку міжнародного співробітництва та торгівлі, інвестиційної політики.

Також для забезпечення екологізації аграрного виробництва потрібно створити дієвий примусовий механізм стягнення екологічних платежів та штрафів, закріплення на законодавчому рівні санкцій і заборон. Адже нині даний механізм є неефективним. Так, ресурсні платежі не мають суттєвого впливу на економічні інтереси суб'єктів господарювання, не належать до сталих джерел бюджетних надходжень і не стимулюють раціонального природокористування, а платежі за забруднення навколишнього середовища мають радше фіскальний характер, оскільки джерелом платежів за порушення в межах лімітних значень є виробнича собівартість підприємств. Тому потрібно стягувати екологічні збори і платежі із прибутку, який уже залишається в розпорядженні підприємства, що сприятиме підвищенню зацікавленості товаровиробників у покращенні власної природоохоронної діяльності [8].

З огляду на майбутні ризики екологічної та продовольчої катастрофи, Україні потрібно негайно сформувати систему довгострокових дій щодо розвитку зеленої економіки в аграрному виробництві. Зокрема, зараз наявна необхідність створення ефективної дієвої стратегії роз-

витку аграрного органічного виробництва, спрямованого на виробництво екологічно безпечної та якісної продукції, підвищення агроекологічного іміджу країни та створення можливостей для конкурентоспроможності аграрного виробництва на внутрішньому і зовнішньому ринках. Також потрібно розробити державну програму фінан-

сування органічного аграрного виробництва та зелених технологій на перехідному етапі для заохочення розвитку даного напрямку. Адже екологізація аграрного виробництва насамперед створює превентивні механізми для перешкодження негативному впливу виробничих процесів на стан навколишнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні засади впровадження «зеленої» економіки в Україні : навчальний посібник / Т.П. Галушкіна та ін. Київ : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с.
2. Шубравська О.В. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень. *Економіка України*. 2005. № 1. С. 36–42.
3. Global Green New Deal Policy Brief. Geneva : UNEP, Economics and Trade Branch, International Environment House, 2009. 15 p.
4. Потапенко В.Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах зеленої економіки : монографія. Київ : НІСВ, 2012. 360 с.
5. Проект резолюції, представлений Головою Генеральної Асамблеї «Майбутнє, яке ми хочемо». Женева, 2012 р. URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N12/436/90/PDF/N1243690.pdf>.
6. Бондур Т.О. Екологізація виробництва продукції рослинництва як фактор поліпшення її якості. *Економіка агропромислового комплексу*. 2008. № 6. С. 39–43.
7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р. : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697–VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
8. Прокопенко О.В. Економічне стимулювання реалізації екологічної політики інвестиційного забезпечення природокористування. *Ефективна економіка*. 2010. № 8. С. 43–55.